

Alarmera Informera

Varnings- och informationssystem i fyra länder

Att varna och informera allmänheten	5
Sverige	7
Canada	25
Storbritannien	43
Finland	53
Slutord	57

Varning och information vid rätt tidpunkt som når den rätta målgruppen, kan i extrema fall vara skillnaden mellan liv och död. Därför är det minst sagt livsviktigt att belysa frågan om informations- och varningssystem och rutinerna kring dem. När de ska användas och när det är bättre att låta bli. Tyvärr är många gånger det största problemet med ett varningssystem att få myndigheter att använda det.

I den här rapporten har jag valt att titta närmare på hur myndigheterna i Canada, Storbritannien och Finland varnar och informerar allmänheten i olika typer av krissituationer. Syftet är först och främst att hitta nya idéer och inspiration till att utveckla, förändra, förbättra det svenska systemet.

Tanken med den här studien är att redogöra för några exempel på hur det fungerar i några andra länder; vad finns det för lösningar och vad har man för problem? Det är inte en heltäckande kartläggning utan ett par lärorika exempel på vad som finns i dessa länder.

Canada är intressant eftersom det finns en stor krismedvetenhet där och man förstår vikten av snabb information. Dessutom har man kommit långt när det gäller olika tekniska lösningar. Canada har inget landsomfattande system, men det finns ett antal intressanta lösningar för krisinformation.

Storbritannien valde jag eftersom det är ett europeiskt land med en etermediesituation som liknar den vi har i Sverige. Men i Storbritannien var det svårare att hitta rätt, eftersom informationsberedskap inte står så högt på dagordningen. Visst finns det varningssystem men det vore synd att säga att Storbritannien ligger på framkant vad gäller varningar

och information till allmänheten.

Finland är högtintressant eftersom de har en bra lösning för hur man får ut varningar i den kommersiella radion.

Förhoppningsvis kan den här rapporten även bidra till en diskussion kring ämnet och kanske leda till att göra tröskeln lite lägre när det gäller frågan om att varna eller inte varna. För att citera beredskapssamordnare Herb Presley i Canada: "Varningssystem är inte i första hand till för när krisen redan är ett faktum, utan för när man tror att något allvarligt är på väg att hända, det är då man kan rädda liv."

Sara Morge

Att varna och informera allmänheten

När allmänheten måste nås av information eller ett varningsbudskap är det viktigt att det finns ett enkelt och fungerande system för att få ut budskapet.

I Sverige spelar etermedierna en central roll när det gäller att få ut varningar och information till allmänheten i olika situationer. Här har alla myndigheter rätt att begära olika typer av meddelanden hos Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT), TV4 och den kommersiella lokalradion för att nå ut med budskap som är av vikt för allmänheten.

I den kanadensiska delstaten Alberta har man visat att det är möjligt att få samtliga radio- och TV-stationer att samarbeta och acceptera att myndigheterna går in och bryter deras sändningar i krissituationer. I Canada finns även flera olika telefonbaserade lösningar för *krisinformation*. I Storbritannien förlitar man sig först och främst på mediernas egen strävan att snabbt förmedla nyheter. Problemet där är ofta myndigheternas inbyggda ovilja mot att informera medierna och således allmänheten. Där finns varnings- och informationssystem, främst för *översvämningsvarningar*, men informationen till allmänheten fungerar långt ifrån tillfredsställande. Finland har en mycket intressant lösning för att förmedla varningar även över den kommersiella radion.

SVERIGE

Myndigheter har informationsansvar

I Sverige har myndigheterna ett informationsansvar gentemot allmänheten.

Enligt Räddningstjänstlagen ska kommunen se till att allmänheten vet hur räddningstjänstplanen ser ut när det gäller varningar och information vid allvarliga olyckshändelser. Det finns flera sätt att informera och varna allmänheten. Ett sätt är att använda radio och TV genom att begära ett ”meddelande som är av vikt för allmänheten” och/eller ett VMA. Kunskapen om myndighetsmeddelanden och VMA-systemet har dock visat sig vara ofullständig bland många av de inblandade aktörerna ute i landet. På flera håll blandas begreppen och kunskaperna ihop när det kommer till vad myndighetsmeddelande och VMA egentligen är; skillnaderna i nivå, hur man begär det och vem som ska begära det.

Vad är myndighetsmeddelande?

Radio- och TV-lagen ger alla myndigheter rätt att begära sändning av viktiga meddelanden i SR, SVT och TV4. Lokalradiolagen ger även alla myndigheter rätt att begära varningsmeddelanden i den kommersiella lokalradion. Ett sådant meddelande kan begäras direkt hos de aktuella stationerna. Meddelandet måste vara av vikt för allmänheten. Myndigheterna står för innehållet i meddelandet och det är upp till programföretaget att utforma det så att det passar in i sändningen och inte inverkar negativt på programverksamheten i övrigt. I Radio- och TV-lagen, regeringens sändningstillstånd och i lokalradiolagen formuleras dessa meddelanden ”/.../meddelande som är av vikt för allmänheten om en myndighet begär det”, här kallat ”myndighetsmeddelande” som en övergripande benämning.

Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA)

Räddningsverket har träffat en överenskommelse med Sveriges Radio, Sveriges Television, TV4 och Radioutgivarföreningen (RU) om det varningssystem som kallas Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA). Detta har kommit till för att så snabbt som möjligt kunna få ut information och varningar till allmänheten i allvariga situationer. VMA-avtalen är tänkta att komplettera radio- och TV-lagen, regeringens sändningstillstånd och lokalradiolagens bestämmelser om myndigheters rätt att begära meddelande till allmänheten.

Det finns två nivåer av VMA:

1. Varningsmeddelande, ska sändas omedelbart. Ska begäras i situationer då det föreligger omedelbar risk för skada på liv, egendom eller miljö.
2. Informationsmeddelande, behöver inte sändas omedelbart, utan kan vänta till lämpligt tillfälle. Ska begäras när det handlar om att förebygga och begränsa skador på människa, egendom eller miljö.

Hittills har varningsmeddelande aldrig begärts enligt Sveriges Radios sändningsledning. De begäranden om VMA som har gjorts har bara handlat om informationsmeddelande.

Ett VMA måste begäras via SOS Alarm i regionen som kopplar vidare till SOS i Stockholm. De vidarebefordrar begäran till sändningsledningen på Sveriges Radio. Tanken är att de som arbetar på SOS Alarm regionalt känner räddningsledaren och vet att meddelandet är tillförlitligt. Räddningsledaren kan antingen begära att själv prata med sändningsledningen på Sveriges Radio eller låta SOS Alarms operatör vidarebefordra meddelandet. Det finns en fast, så kallad säker ledning, (man vet att all information som kommer den

vägen är tillförlitlig) mellan SOS Alarm i Stockholm och Sveriges Radios sändningsledning. När SOS Alarm ringer på den linjen blinkar en blå lampa hos sändningsledningen. SR: s jourhavande sändningsledare vidareförmedlar meddelandet till SVT, TV4 och de kommersiella radiostationerna. Reklamradiostationerna skall sända meddelandet omedelbart och sedan upprepa det efter 2-5 minuter och hänvisa till Sveriges Radios lokala kanal (P4) i aktuellt område för vidare information.

Ett VMA kan även föregås av tyfonsignalen Viktigt Meddelande (sju sekunder ton och fjorton sekunder paus upprepat i två minuter). Signalen uppmanar allmänheten att gå inomhus, stänga fönster, dörrar och ventiler samt sätta på radion. VM signalen ska alltid följas av ett varningsmeddelande i radio och TV som talar om varför signalen utlösts.

De som har rätt att begära VMA:

- > Räddningschef
- > Polischef
- > Räddningsledare
- > Länsstyrelsen
- > CB
- > Kustbevakningen
- > Luftfartsverket
- > Rikspolisstyrelsen
- > Räddningsverket
- > Sjöfartsverket
- > Jourhavande brandbefäl i kommunal räddningstjänst
- > Jourhavande polismästare / polisbefäl
- > Anläggningar som har fått länsstyrelsens tillstånd att själva utlösa Viktigt Meddelande signalen (VM)

Dilemmat med olika formuleringar

Det är svårt att reda ut begreppen på ett begripligt sätt eftersom lagtexter, sändningstillstånd och avtal inte har konsekventa formuleringar. Enligt lokalradiolagen ska de kommersiella radiostationerna kostnadsfritt sända "varningsmeddelanden" som är av vikt för allmänheten och som skall skydda människor, egendom eller miljö om en myndighet begär det. Här räcker det alltså inte med att det är "av vikt för allmänheten". Vill myndigheterna i normala situationer använda lokalradion för att informera medborgarna kan de göra detta under köpt reklamtid. Det som framförallt förvirrar det hela är att begreppet "varningsmeddelande" används, ett begrepp som också används i VMA-avtalet med Statens räddningsverk. Enligt VMA-avtalet med SRV förbinder sig dessutom reklamradion att sända både "varningsmeddelande" och "informationsmeddelande".

I TV4:s sändningstillstånd är innebörden i huvudsak densamma som i lokalradiolagen. Skillnaden är bara att formuleringen "varningsmeddelande" inte används, istället står i TV4:s sändningstillstånd att företaget i "nödsituationer ska sända meddelanden som är av vikt för allmänheten".

Hur fungerar det i praktiken?

För att få en uppfattning om hur det svenska varnings- och informationssystemet fungerar i praktiken är det intressant att titta närmare på hur det gick till vid några händelser där meddelanden begärdes eller borde ha begärts. De erfarenheter som förmedlas här bygger enbart på vad som framkommit i de angivna rapporter som har skrivits om händelserna. Gasolyckan i Borlänge 1998, Snökaoset runt Gävle 1998, Gasolyckan vid Gärdet i Stockholm 1998 och Ammoniakolyckan i Kävlinge 1996 får utgöra ett par belysande exempel.

Gasolyckan i Borlänge 1998

Gasolyckan i Borlänge av Lars Nord, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm 1998, Meddelande 146.

På eftermiddagen måndagen den 16 mars 1998 kolliderar två godståg på bangården i centrala Borlänge. Kollisionen resulterar i att en tank innehållande fjorton ton salpetersyra springer läck och giftig nitros gas bildas.

Nyhetsmedierna hör om olyckan över polisradion och startar genast sin bevakning av den.

Räddningsledaren som befinner sig i Falun när han nås av larret beslutar omedelbart om att VMA ska utfärdas och ber sin stab att vidareförmedla detta till SOS Alarm. Han överväger även att sätta igång sirenerna, men beslutar sig för att situationen inte

kräver det. Vem som sedan missuppfattar vad är svårt att säga men tjugo minuter efter olyckan hörs följande meddelande i SR Dalarna "Vi bryter sändningen för ett viktigt meddelande från SOS Alarm". Vidare uppmanar man allmänheten att hålla sig inne. Det VMA som räddningsledaren hade tänkt sig vidareförmedlades aldrig till radion och det meddelande som Radio Dalarna sände innehöll inte heller alla de upplysningar som skulle ha meddelats i det av räddningsledaren begärda VMA:t. De upplysningar som radion gick ut med hade de tagit reda på själva genom att ringa till SOS Alarm som då meddelar "vissa uppgifter som räddningsledaren lämnat". SOS Alarm ansåg inte att de hade fått in någon begäran om VMA. Efter en dryg halvtimme ringde räddningschefen till SR Dalarna på en särskild larmtelefon för att komplettera de bristfälliga uppgifter som sändes istället för det VMA han hade begärt. Det är oklart varför SOS Alarm inte uppfattade det hela som ett VMA.

Problemet enligt rapporten, var att det kom ut felaktiga och motsägelsefulla besked via radion. I det stora hela förmedlades en mycket förvirrad bild av händelseförloppet, och som lyssnare kunde man inte vara säker på om man skulle hålla sig inne och hur farligt det egentligen är med nitrösa gaser.

Snökaoset i Gävle 1998

Snökaoset runt Gävle av Lowe Hedman, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm 1999, Meddelande 151.

Gävle blev en helt isolerad stad efter ett oupphörligt snöande under tre dygn, fredag den 4:e till måndag den 7:e december 1998. Det gick inte att ta sig in i staden med annat än militära bandvagnar eftersom snödjupet var dryga 130 cm, värst drabbat var de centrala delarna. Privat biltrafik förbjöds inom Gävle under en hel vecka, skolorna fick stänga, affärerna fick inga leveranser av färskvaror och många människor befann sig insnöade i sina hus eller bilar och närmare ettusen hushåll blev utan el. I vissa fall gav även taken efter

för den tunga snön och rasade in. Mirakulöst nog skadades ingen människa allvarligt.

Kommunens ledningsgrupp höll sitt första möte vid halv fem på söndagen och vid sjutiden bestämde sig kommunledningen för att begära sändning av ett Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA). Begäran ställdes direkt till SR Gävleborg (inte via SOS Alarm). Ledningsgruppen ville inte bara utforma meddelandet själva, de ville även att en representant från kommunledningen skulle läsa upp det egenhändigt skrivna uttalandet i radion. Det meddelande som till slut, efter långa diskussioner, lästes upp av kanalchefen, var utformat av kommunens ledningsgrupp.

Det här är ett tydligt exempel på att ingen av de inblandade var riktigt säkra på vad ett VMA egentligen är och hur det ska gå till. Kommunledningen har inte rätt att begära VMA själv, de kan bara

begära ett myndighetsmeddelande. Hade de begärt ett sådant så hade det också varit korrekt att vända sig direkt till Sveriges Radios lokala station (P4). I flera svenska kommuner sitter dock representanter från räddningstjänsten med i kommunledningen. Dessa kan i så fall begära v_{MA} genom räddningstjänsten. Det blir då räddningstjänstpersonal som för kommunledningens talan.

Enligt radioledningens mening innehöll kommunledningens meddelande ingenting som inte redan hade rapporterats i radion under dagen. Men även om nu kommunledningen ansåg att radions information hade varit bristfällig så kan de inte kräva att själva stå för utformningen av meddelandet som ska sändas i radion, än mindre läsa upp det själva. I regeringens sändningstillstånd för SR regleras att det är upp till programföretaget att utforma meddelandet så att det passar in i sändningen och inte inverkar menligt på programverksamheten i övrigt. Detta gäller alla former av myndighetsmeddelande och v_{MA}.

Gasolyckan vid Gärdet i Stockholm 1998

Fredag den 13:e – En studie av FOA:s kris- och informationsberedskap med anledning av gasolyckan på Tegeluddsvägen i Stockholm i februari 1998, av Kerstin Castenfors och Paula Stenström, Försvarets forskningsanstalt, Stockholm 1998.

Tidigt på morgonen den 13 februari 1998 drabbades en tankbil lastad med fjorton ton flytande propan av ett läckage under sin färd från Värtahamnen i Stockholm. En slang till en avtappningsventil hade lossnat och öppnat ett stort hål i cisternen. När propanet började läcka bildades ett vitt gasmoln; en gas som blir explosiv när den blandas med luft i rätta proportioner. Det hade räckt med en mycket liten gnista i närheten av gasmolnet för att ge upphov till en gasmolnsförbränning. Detta skulle inte ha varit detsamma som en regelrätt explosion, men det skulle ha inneburit en omedelbar livsfara för alla som befann sig inom en radie av 300 meter från platsen.

Trots att det här borde ha varit ett solklart fall för ett v_{MA} så begärdes inget sådant. Istället får Radio Stockholm reda på olyckan genom att lyssna på polisradion och går ut i sändning med den information man har fått genom att ringa SOS Alarm. Fyra minuter senare tar räddningstjänsten kontakt med Radio Stockholm för att få ut informationen att allmänheten ska hålla sig borta från skadepplatsen och att boende i området ska stanna inomhus. Men eftersom inget formellt v_{MA} hade begärts gick radions nästa sändning främst ut på att det rörde sig om ett gasolutsläpp.

Nu gick allt bra, ingen gasmolnsförbränning inträffade, men allmänheten i området utsattes ändå för en onödig fara på grund av att v_{MA}-systemet inte utnyttjades som det är tänkt. Den information som räddningsledaren var angelägen om att förmedla grumlades, dels av att radion prioriterade annan information, dels av att medierna inte i detalj hade klart för sig vilket geografiskt område som folk skulle hålla sig borta ifrån. Om räddningsledaren hade begärt ett v_{MA}, hade det viktiga budskapet att allmänheten skulle

hålla sig ifrån olycksplatsen kunnat renodlas. Dessutom hade budskapet även vidareförmedlats till den kommersiella lokalradion, långt ifrån alla stockholmare lyssnar på Radio Stockholm.

Ammoniakolyckan i Kävlinge 1996

Ammoniakolyckan i Kävlinge, av Gunilla Jarlbro, Helena Sandberg och Lars Palm, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm 1997, Meddelande 142.

Genom Kävlinge kommun i södra Skåne passerar dagligen tåg lastade med farligt gods. På eftermiddagen måndagen den 22 april 1996 spårade ett av dem ur. Tre av de urspårade vagnarna innehöll ammoniak, två av dessa välte och pressades ner i banvallen. Totalt riskerade 95 ton ammoniak att läcka ut. Först på olycksplatsen var Kävlinge räddningstjänst och man kunde snabbt konstatera att vagnarna inte läckte ammoniak. Däremot var man rädd för att ett läckage skulle kunna uppstå om de flyttades.

På tisdag eftermiddagen beslutade man tillslut att ändå försöka lyfta upp och transportera bort den skadade ammoniaktanken. Ett förfarande som innebar mycket stora risker eftersom man inte var säker på att cisternen skulle hålla för ett lyft. Samtidigt fattades således beslutet att utrymma alla hushåll inom en radie av två kilometer. I det här fallet innebar det att 9000 människor skulle evakueras.

Räddningstjänsten skickade information om olyckan till massmedierna via SOS-Alarm. Sydnytt och TV-Skåne blev dock utan eftersom de inte fanns med på SOS-Alarms sändningslista. Och även bland dem som fick faxet, var det många som inte hade sett det, det hade helt enkelt blivit liggande i faxkorgen.

Sveriges Radio Malmöhus sände så gott som oavbrutet från olycksplatsen och fick hela tiden följa räddningstjänstens informationsbefäl innanför avspärningarna. På så vis fick P4-lyssnarna veta mycket om hur arbetet på olycksplatsen fortskred, däremot utfärdades aldrig några varningar om vad ett ammoniakläckage skulle

kunna innebära.

Kommunledningens första informationsinsats var ett pressmeddelande som faxades ut till redaktionerna vid femtiden på tisdag eftermiddag. Pressmeddelandet var tänkt att informera allmänheten om att en evakuering skulle ske och var en uppmaning om att lyssna på radio eller titta på TV.

På onsdagen skedde utrymningen av invånarna i området. Speciella flygblad med information om evakueringen skickades ut i två omgångar av tidningsbuden och brevbärarna. Morgonen därpå hade man lyckats flytta ammoniaktanken utan missöden och evakueringen kunde hävas.

Skillnaden mellan pressmeddelande, myndighetsmeddelande och VMA verkar ha varit okänd för kommunledningen som helt blandade ihop begreppen. Ibland trodde man att man begärde VMA när det snarare handlade om pressmeddelande. Kommunledningen ansåg att man generellt använde sig av "VMA på mellannivå". Något som motsvaras av det som i det senaste VMA-avtalet benämns som informationsmeddelande.

Men det var absolut inget VMA eftersom kommunledningen inte har rätt att begära ett sådant. De kan bara begära myndighetsmeddelande, om inte räddningstjänstrepresentanter sitter med i kommunledningen vill säga. Ett VMA kunde i det här fallet ha begärts av räddningsledaren. För att det i så fall skulle vara ett korrekt VMA så skulle denne ha gått via SOS-Alarm. Räddningsledaren och informationsbefälet hade diskuterat frågan om VMA men kommit fram till att det inte var en sådan situation som krävde VMA. Hade tankarna däremot sprungit läck i kollisionsögonblicket, då hade det varit aktuellt med ett VMA.

När det var dags att häva evakueringen ansåg kommunledningen att de informerade om detta genom ett VMA. Det man gjorde var att skicka ut ett fax till SOS-alarm, TT, SR Malmöhus, samt kommunväxeln i Lomma.

Även medierna var helt okunniga om skillnaderna, SR Malmöhus uppfattade (felaktigt) att det handlade om VMA – varningsmeddelande vid ett flertal tillfällen. Enligt rapporten säger Sveriges Televisions Sydnytt att de var dåligt insatta i såväl VMA-systemet som myndighetsmeddelande. De menar att även om en myndighet skulle ha begärt ett meddelande och/eller om räddningstjänsten hade begärt ett VMA så skulle redaktion inte känna till hur ett sådant skulle hanteras.

Kunskaperna är för dåliga

Helt klart fungerar det svenska systemet inte alltid som det är tänkt, oftast verkar det handla om för dåliga kunskaper, men det kanske inte är hela sanningen. Exempelen här visar att VMA är ett begrepp som de ansvariga känner till, även om de inte vet exakt vad det är. Myndighetsmeddelande glöms ofta helt bort. Kommunledningarna känner till att de har rätt att meddela via radion och förväxlar det med VMA.

Att det handlar om ett informations- och kunskapsproblem är tydligt men det kanske inte är hela sanningen. Vad säger SOS Alarm, Räddningsverket och Sveriges Radio om saken? Och har de några förslag på förändringar eller förbättringar? Representanterna från Räddningsverket, SR och SOS Alarm pratar i första hand om VMA eftersom det är det som de främst kommer i kontakt med. Men det är alltså bara ett fåtal myndigheter som har rätt att begära VMA. Myndighetsmeddelande är det som t ex kommunens ledningsgrupp och andra tjänstemän inom kommunen har rätt att begära och då är inte SOS Alarm inblandade.

Mats Oscarsson – Statens räddningsverk

Mats Oscarsson menar att den förvirring som råder kring myndighetsmeddelande och VMA till stor del beror på en inkonsekvens i lag- och avtalstexterna. I regeringens sändningstillstånd för SR och

SVT handlar det om myndigheters rätt att sända ”meddelanden av vikt för allmänheten”. Enligt sändningstillståndet för TV4 är man bara skyldig att sända myndighetsmeddelande i nödsituationer. Lokalradiolagen talar om myndigheters rätt att sända varningsmeddelande.

– Den här inkonsekvensen urholkar tyvärr systemet. Kulturdepartementet måste bestämma sig för vilka begrepp som ska gälla.

– Men VMA-styrstemet är faktiskt ett otroligt effektivt system, om alla inblandade parter bara har helt klart för sig vad som gäller. Bara det att den kommersiella lokalradion går med på att säga till sina lyssnare att slå över till SR för mer information, är en unik eftergift.

Mats Oscarsson föreslår:

- Se över lag- och avtalstexterna och ha samma formuleringar i avtalen med Public Service företagen, TV4 och i lokalradiolagen.
- Det behövs en utbildningsinsats hos SOS-Alarm, myndigheterna och etermedieföretagen. Om respektive företag/myndighet ansvarar för att utbildningen blir av, kan exempelvis Räddningsverket och Styrelsen för psykologiskt försvar stå för expertisen.

Göran Krantz – SOS Alarm

– VMA-systemet är egentligen väldigt bra. Att det blir fel ibland handlar bara om okunskap och rädsla, säger Göran Krantz och fortsätter:

– Problemet är att eftersom VMA används så sällan, så blir det en tröskeffekt, man vågar inte använda sig av VMA, av rädsla för att ”göra bort sig”. Många gånger är det nog jantelagen som ställer till det.

Göran Krantz menar att det är synd att det finns en så stor rädsla för att begära VMA, även i situationer där det inte kan vara någon tvekan om att det är befogat:

– Det är betydligt svårare att trappa upp bilden av en kris om

man har tagit i för dåligt från början, än att trappa ner. Det är bättre att ta en olycka på för stort allvar än på för litet.

För att larm och varningsfrågan ska fungera, måste man öva på det också. Enligt Göran Krantz så är problemet med nästan alla beredskapsövningar att man aldrig övar på larmning. Han har bara varit med om en larmövning under sina 20 år i branschen. Det är bara vid kärnkraftsövningar som larmning ingår.

Vad gäller tyfonerna, tror Göran Krantz att de har spelat ut sin roll.

– Folk vet inte vad de betyder och reagerar troligen inte om man skulle använda dem. I större städer som Stockholm ljuder de kanske över för stort område också. Under gasolyckan vid Gärdet hade man inte kunnat använda dem eftersom halva Stockholm skulle ha hört dem.

Göran Krantz föreslår:

- Man skulle kunna lägga in i larmplanen att SOS alltid avslutar samtalet med räddningsledaren med att fråga om det behövs ett VMA, så att denne blir påmind. Kanske är det också lättare att kliva över tröskeln och begära ett VMA om någon annan föreslår det.
- Se till att det övas även på larm- och informationsdelarna av ett olycksscenario.

Håkan Svensson – Sveriges Radios sändningsledning

– Svårigheten ligger i att få de som ska begära VMA att förstå systemet till fullo. De har inte alltid klart för sig att det är upp till dem att avgöra om situationen kräver ett VMA och om det i såfall ska vara ett varningsmeddelande eller ett informationsmeddelande. Det händer att de ringer till oss och frågar om vi kan varna, men det är inte så det fungerar, de måste vara på det klara med vad det är de ska begära. Men det är inte så konstigt att de inte har full koll,

för dem är det ju något som de kanske bara gör en gång i livet och då är det inte så lätt att vara förberedd.

– Trots att det hade varit befogat vid ett flertal tillfällen, så har vi aldrig fått någon begäran om att sända varningsmeddelande. Alla begäran om VMA som vi har fått hittills har handlat om informationsmeddelande. Ett typiskt fall när VMA varningsmeddelande borde ha begärts var vid gasolyckan på Gärdet 1998.

Håkan Svensson menar att VMA systemet är ett gammalt beprövat och välkött system som det övas mycket på;

– Styrkan ligger främst i att Sveriges Radio har en så stark roll bland radiolyssnarna, det är många som lyssnar på samma sak, alltså får det stor genomslagskraft. Och eftersom den privata radion hellre vill att SR ska gå in och bryta deras sändningar vid VMA så är det på gång också. Vi tittar nu även på möjligheten att få ut VMA på Internet.

Håkan Svensson föreslår:

- De som har rätt att begära VMA måste utbildas bättre.
- Det behövs tydligare föreskrifter för vad som gäller för VM-signalen. Oklart vad som gäller egentligen.

Sammanfattning

- Meddelanden kan begäras av alla myndigheter som vill nå ut med information som är av vikt för allmänheten.
- Möjligheten till myndighetsmeddelande regleras i lokalradio-lagen och regeringens villkor för sändningstillstånd. Villkor för sändningstillstånd regleras i Radio- och TV lagen.
- VMA-avtalet med Statens räddningsverk är till för allvarliga olyckshändelser och kan bara begäras av de myndigheter som omfattas av VMA-avtalet.

- VMA begärs genom SOS Alarm i regionen, dessa vidareförmedlar informationen till SR:s sändningsledning.
- Även TV4 och den lokala reklamradion omfattas av Radio- och TV lagens och lokalradiolagens krav på meddelanden. De har även tecknat VMA-avtal.
- Formuleringarna skiljer sig åt mellan lokalradiolagen och regeringens sändningstillstånd till SR, SVT och TV4. Formuleringarna skiljer sig i sin tur på olika sätt från VMA-avtalet med SRV. Det gör det svårare att reda ut begreppen.
- Kunskaperna om myndighetsmeddelande och VMA är för dåliga både hos dem som begär och de som sänder.
- Det finns en rädsla för att begära VMA även när situationen kräver det.
- Hittills har VMA av prioritetens varningsmeddelande aldrig begärts.

Det finns stora fördelar med det svenska systemet med myndighetsmeddelande och VMA det är det ingen tvekan om. Däremot måste kunskaperna om systemet bli bättre för att det ska fungera som det är tänkt. Kanske går det att få nya idéer och inspiration från några andra länder.

CANADA

Canada är utan tvekan ett av de intressantare länderna när det gäller olika lösningar för att snabbt kunna varna och informera allmänheten. Framförallt har man kommit långt vad gäller olika tekniska lösningar.

Det finns inget landsomfattande system, istället utformar provinserna sina egna modeller och många har gjort upp avtal med lokala etermedieföretag.

Det här är en genomgång av olika lösningar som finns, både sådana som redan används och sådana som är under utveckling. I delstaten Alberta har man visat att det är möjligt att få samtliga radio- och TV-stationer i Edmonton och Calgary att frivilligt gå med på att myndighetspersoner går in och bryter deras sändningar i en allvarlig situation.

Canada är världens till ytan näst största land, men med bara 30 miljoner invånare. Engelska och franska är officiella språk. Det är ett mycket decentraliserat land och centrala myndigheter opererar bara om provinserna begär det.

De varningssystem som finns tillhör antingen kommunerna eller de fabriker som riskerar att orsaka någon form av farligt utsläpp, t ex kärnkraftverk, kemiska industrier. Det finns inget nationellt varningssystem. Många anser dock att det finns ett behov av ett landsomfattande varningssystem som ska kunna användas och kontrolleras lokalt, men som ska kunna användas även på delstatlig och nationell nivå.

Etermedierna

Canada har idag totalt 2300 TV-stationer och 906 radiostationer (här räknas bara de med starka sändare på FM-bandet).

Canadian Broadcasting Company, CBC är ett public service företag, men med betydligt mer kommersiell prägel än vad vi är vana vid i Sverige. CBC har 2 nationella TV-kanaler och 2 nationella radiokanaler, samt lokala kanaler efter liknande mönster vi har i Sverige. Härutöver finns en uppsjö av helt kommersiella radio- och TV-kanaler, såväl rikstäckande som lokala. Dessutom finns en stor mängd kabelkanaler och många av USA:s stationer kan ses eller höras i Canada.

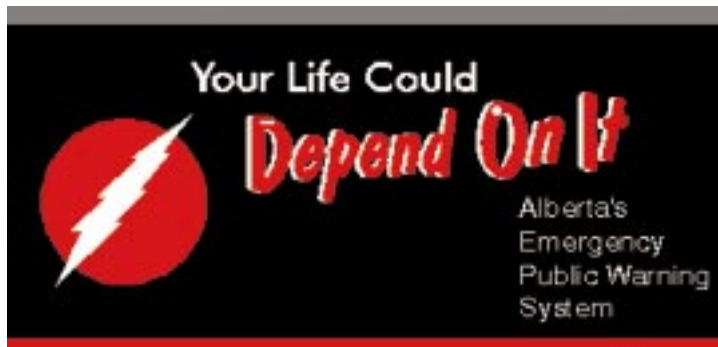

Myndigheterna

Environment Canada är det departement som ansvar för att varna vid farliga vädersituationer.

Industry Canada är det departement som ansvarar för beredskap kring radio- och telekommunikation.

Emergency Preparedness Canada är den myndighet som motsvarar Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB).

Ett unikt system

I delstaten Alberta har man lyckats med något så unikt som att få samtliga radio och TV-stationer i städerna Edmonton och Calgary att gå in i ett samarbete som möjliggör för myndighetspersoner att när som helst gå in och bryta samtliga sändningar. Emergency Public Warning System (EPWS) är ett rent varningssystem avsett för akuta varningar i livshotande situationer.

27 människor miste livet och 350 skadades vid 1987 års tornado i Edmonton, Alberta. Det gjorde att såväl myndigheter som medier fick upp ögonen för vikten av att ha ett väl fungerande varningssystem. Kanske hade flertalet av de som dödades eller skadades allvarligt kunnat ta skydd och klarat sig helskinnade, om de bara hade nåtts av varningen i tid.

Vad är Emergency Public Warning System?

EPWS finns i Edmonton och Calgary i Albertaregionen. Det är en betydligt mer långtgående variant av vårt VMA-system. Det är endast till för mycket allvarliga, livshotande situationer. Systemet kan närmast beskrivas som ett nätverk av lokala etermedieföretag som på frivillig basis samarbetar med delstaten Albertas räddningstjänst. Medieföretagen har gått med på att installera en mottagare som möjliggör för myndighetspersoner att omedelbart gå in och bryta ordinarie sändning. Samma inspelade varningsmeddelande går då ut i samtliga lokala kanaler exakt samtidigt.

Vem har rätt att aktivera systemet?

Systemet bygger på att varje kommun nominerar de personer som ska bli auktoriserade användare där. Exempel på personer som man ofta väljer är borgmästare och räddningstjänstchefer.

Totalt finns idag 140 stycken auktoriserade användare. Dessa kan i sin tur lämna över uppgiften till någon annan när de åker på

semester eller av annan anledning inte finns på plats. Men trots att man lämnar över uppgiften, så ligger ansvaret (och ansvaret för att utbilda sin ersättare på ett adekvat sätt) kvar på den som är auktoriserad användare.

För att bli auktoriserad användare måste man gå en kurs för att lära sig systemet. För att få förnyad auktorisering måste man gå på de uppföljningskurser som ordnas av delstatens räddningstjänst vartannat år.

Utöver de 140 auktoriserade användarna kan systemet även aktiveras av ansvariga från Environment Canadas avdelning för svåra vädersituationer samt Albertas räddningstjänst.

En viktig faktor är att det alltid handlar om individuella beslut att aktivera systemet, ingen ledningsgrupp som ska sammankallas. Den som har aktiverat systemet är personligen ansvarig för det som går ut i eteren. Det ska inte krävas några överläggningar med andra myndighetspersoner. Även om två auktoriserade användare är oense om huruvida situationen kräver en varning eller inte, så kan den som anser att systemet ska användas göra det utan den andres samtycke. Det faktum att man valt att lägga ansvaret på ett antal individer var ett starkt argument för att få radio- och TV-stationerna med i samarbetet, för dem var det viktigt att det inte handlar om myndighetsutövning.

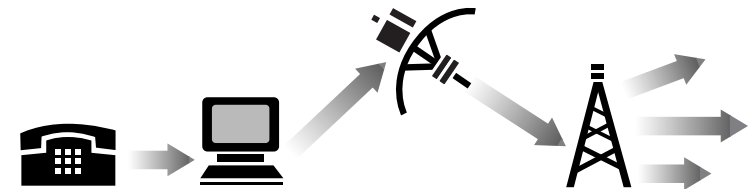
Alla auktoriserade användare har en personlig kod, den är även specifik för det område som denne kommer ifrån. En auktoriserad användare från Edmonton kan inte aktivera systemet om han upptäcker en allvarlig fara när han är på semester i Calgary och vice versa. Man kan alltså bara aktivera sin lokala mottagare och meddelandet går bara ut lokalt.

Hur fungerar det?

En central funktion i systemet har CKUA-FM radio, Edmontons första radiostation, ursprungligen en studentdriven radio med public service funktion.

Med hjälp av en tonvalstelefon (går givetvis bra även med mobiltelefon) ringer den som ska aktivera systemet upp en central databas på CKUA-FM radio i Edmonton. Datorn spelar in meddelandet och sänder det vidare via CKUA:s sändarmaster till alla mottagare i Calgary och Edmonton. Alla mottagare tar emot den inspelade varningen, men områdeskoden avgör över vilken region varningsmeddelandet sänds.

Meddelandet sänds 66 sekunder efter det att man har läst in det och det får inte vara längre än 60 sekunder. Enligt riktlinjerna ska meddelandet innehålla följande:

- > VAD? Faran måste beskrivas tydligt.
- > VAR? Vilket område som berörs av varningen.
- > HUR? Tydlig beskrivning av vilka åtgärder som allmänheten ska vidta.
- > NÄR? Om möjligt vilka tidsramar som kan förväntas gälla.

När meddelandet har sänts iväg ska man ringa till delstatens räddningstjänst (i Edmonton) och ge en mer utförlig beskrivning av situationen. De upprättar i sin tur en telefonsvarare, med all tillgänglig information, som medierna sedan kan ringa till när systemet har aktiverats.

Test av systemet på CKUA-fm Radio

Stationerna kan välja mellan att ta emot varningen manuellt eller automatiskt. 70% av stationerna i Edmonton har valt automatisk mottagning och i Calgary är siffran 99%. Vid manuell mottagning spelas meddelandet in av stationens mottagare och sänds sedan ut av sittande tekniker. De stationer som tar emot sändningen automatiskt är inte själva ansvariga för vad som sägs vid sändningsavbrottet, det är däremot de som tar emot det manuellt.

Systemet testas en gång i månaden i Edmonton, i övriga regionen var tredje månad. Testen går inte ut i sändning.

Vilken roll spelar etermedieföretagen?

Att alla etermedieföretag på en ort väljer att gå med på att när som helst kunna få sina sändningar avbrutna är unikt. Den krismedvetenhet som 1989 års tornado skapade samt envisheten och engagemanget hos beredskapssamordnare Herb Presley i Edmonton var de faktorer som gjorde det hela möjligt. Insikten om att liv hade kunnat räddas om bara varningen kommit tidigare gjorde det kommersiellt gångbart, man ville ju kunna lova sina lyssnare / tittare att de inte skulle missa en katastrofvarning om de lyssnade /

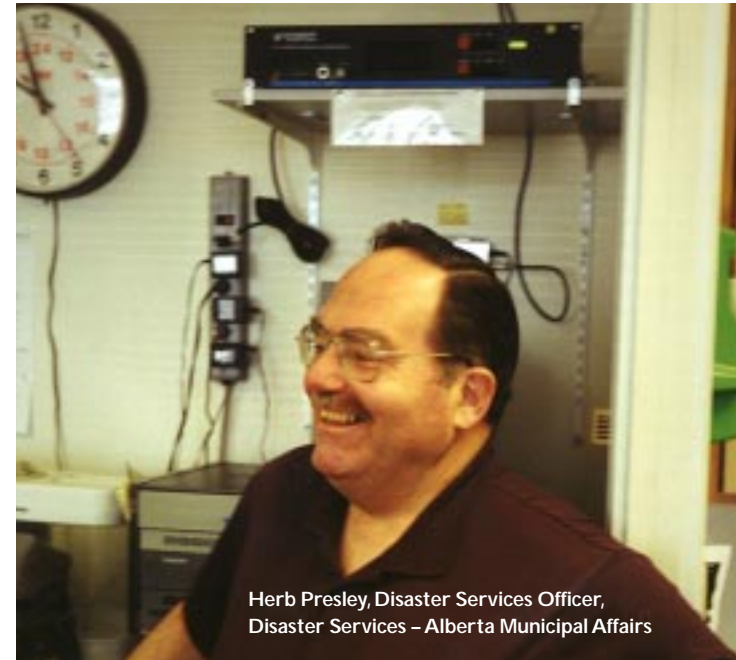
tittade på stationen ifråga. Ironiskt nog var Public Service företaget CBC svårast att övertyga.

Bara sex månader efter det att Herb Presley hade fått idén hade han lyckats övertyga alla radio- och tv-stationer att delta i projektet och det var dags att installera mottagarna.

Herb Presley gör fortfarande regelbundna uppföljningar. Han besöker alla stationer vartannat år för att diskutera systemet, och för att höra om de har upplevt några problem.

Använts på riktigt en gång

Vid tornadon i Toefield 1998 var första och hittills enda gången systemet har använts på riktigt under de elva år det har varit i bruk. Enligt Herb Presley fungerade allt helt perfekt, och alla gjorde vad de skulle. Han menar att det helt klart borde ha använts vid fler tillfällen, men att det finns en för stor rädsla för att aktivera systemet. Herb Presley menar att systemet är till för hot inte för när katastrofen redan är ett faktum, alltså är det bättre att varna en gång för mycket än en gång för lite.

Herb Presley, Disaster Services Officer,
Disaster Services – Alberta Municipal Affairs

På de återkommande kurserna understryker han noga att hans stab alltid kommer att offentligt stödja den som har sänt en varning även om den sedan skulle visa sig onödig. I början var man rädd att systemet skulle missbrukas och därför gick man ut hårt på kurserna och sade att systemet bara var till för "domedagssituationer". Det visade sig vara tvärt om, det är svårt att få folk att våga aktivera systemet även när det borde användas. Därför har man ändrat approach och uppmanar kursdeltagarna att hellre gå ut och varna en gång för mycket än en gång för lite. Det går ju inte att veta säkert förrän efteråt om det är befogat att aktivera systemet eller inte. Men genom att hellre varna än att låta bli, riskerar man i alla fall inte människors liv.

En gång har systemet utlösts av misstag. Det var en auktoriserad användare som skulle köra ett test och istället för att ringa testlinjen ringde han katastroflinjen. Egentligen borde det vara omöjligt att utlösa systemet av misstag eftersom man flera gånger får frågan om det är på riktigt.

Men efter den händelsen beslöt man sig för att ha en manlig röst på den ena linjen och en kvinnlig på den andra. Tanken är att det inte ska vara samma rös på testlinjen som på katastroflinjen, för att det ska bli svårare att ta fel.

Finansiering

72% av delstaten Alberta omfattas av systemet. Utvecklings- och installationskostnaderna för både hård- och mjukvara (1988–89) var 220.000 kanadensiska dollar (ung. 1,3 milj. SEK i dagens växlingskurs) för Edmonton och något billigare för Calgary. Det här finansierades av med statliga pengar genom Emergency Preparedness Canada.

Från och med 1995 betalar kommunerna och de lokala myndigheterna en liten avgift för drift- och underhåll av systemet.

Varning och information via telefon

Det är inte alltid etermedierna som fungerar som varningssystem. Om det skulle vara nödvändigt att evakuera ett bostadsområde mitt i natten och om området är för stort eller situationen är för akut för att man ska hinna genomföra operation dörrknackning. Då kan ett telefonbaserat system vara ett alternativ.

I Canada och USA använder man sig även av rent kommersiella lösningar, företag som helt enkelt erbjuder sig att sköta krisinformationen om man tecknar avtal med dem. Ett sådant exempel är CAN som används i fyra provinser i Canada och på många olika platser i USA.

Community Alert Network (CAN)

CAN är ett privat företag som erbjuder tjänsten att meddela de berörda av en kris telefonledes. Systemet används till allt från att varna för livshotande situationer som tornadovarningar, eller kemiska olyckor till att uppmärksamma ett grannskap om att ett barn har rapporterats försvunnet. CAN har hittills använts i 3000 riktiga krissituationer i USA och Canada.

Hur fungerar det?

När det uppstår en situation där människor behöver varnas eller informeras meddelar en auktoriserad användare CAN:s central och anger vilket område som ska ringas upp. Sedan spelar denne antingen in ett nytt meddelande, eller väljer ett förinspelat. När det är klart börjar databasen ringa till abonnenterna på listan och spelar upp meddelandet för den som svarar i telefonen. Det går att välja

hur många uppringningsförsök som ska göras på varje nummer.

Uppringningarna går i prioritetsordning, mest akuta området rings upp först och det går att specificera ända ner till vilket hus som är i störst fara. Det går även att få ut olika meddelanden till olika grupper. De som bor på en viss adress kan uppmanas att evakuera, andra att stanna hemma, stänga fönster och dörrar samt sätta på radion. Meddelanden kan ges på flera olika språk, det är bara att förprogrammera i den inlagda telefonlistan vilka språk som de olika abonnenterna behöver varnas på.

I CAN:s databas finns listor med de nummer som är aktuella för varje kund (kommun, fabrik etc.). Det är även vanligt att man lägger in listor över räddningsmanskap som ska kallas in.

CAN förfogar över två centrala uppringningscentra, det ena finns i New York det andra i Nevada, USA. I och med att det finns två centraler är det möjligt att hantera om det uppstår två olika krissituationer samtidigt. Att uppringningscentralen inte finns på den drabbade platsen är en fördel eftersom centralen är utom räckhåll för skadeverkningar. Däremot är man förstas helt beroende av att telenätet fungerar.

Vem har rätt att aktivera systemet?

Telefonnumret till CAN-centralen har bara de som är auktoriserade användare. I det här fallet är det upp till kunden att avgöra vilka som ska bli det. Oftast är det kommuner som anlitar CAN och då är det naturligt att folk inom räddningstjänsten, polisen och dylikt kan aktivera systemet. De som ska ha tillgång till systemet genomgår först en kurs som anordnas av CAN.

Precis som med systemet i Alberta, finns det även här ett rädsla bland de auktoriserade användarna för att aktivera CAN.

Systemets kapacitet

CAN:s databas kan ringa 250 samtal samtidigt. Enligt CAN är det fullt möjligt att nå upp till 45.000 människor i timmen. Men i vissa fall kan en timme vara för lång tid, på 15 minuter räknar man ändå att man kan nå ut till nästan 25.000 människor med ett kort varningsmeddelande.

CAN har hittills använts i 3000 verkliga krissituationer.

En svaghet med alla telefonbaserade system är att telenätet tenderar att bli överbelastat i krissituationer, de flesta människor slänger sig på telefonen för att få mer information eller varna nära och kära. Att det här skulle vara ett problem för CAN förnekas av dess försäljningschef, John Hodgens; han menar att man aldrig har haft något problem med överbelastning av telenätet. Hodgens hävdar att om ett nätverk blir överbelastat kan de bara slå över till ett annat.

Kostnader

Eftersom det handlar om ett kommersiellt företag så kostar tjänsten pengar. Hur mycket beror på hur många telefonnummer som ska läggas in i databasen. Sedan tar CAN även betalt för varje samtal som går ut därifrån, taxan är en US dollar per samtal. Kunden, det vill säga den kommun eller det företag som har anlitat CAN står för samtalskostnaderna när systemet aktiveras. Att varje samtal kostar är ytterligare en anledning till att man många gånger tvekar att aktivera systemet.

Kort presentation av några andra system

Här följer en mer översiktlig genomgång av ytterligare några system som finns i Canada. De system som presenteras här är de som Industry Canada och Environment Canada har bedömt vara intressanta. Vissa är gamla beprövade system, andra är nya tekniska lösningar varav vissa fortfarande är på utvecklingsstadiet.

Community Notification Solutions

Med hjälp av en dosa som liknar en nummerpresentatör kan allmänheten ta emot varnings- och informationsmeddelanden i hemmet. Community Notification Solutions-dosan möjliggör för myndigheterna att nå ut till kommunens hushåll alla tider på dygnet. Dosan kopplas in till telenätet och tar emot textmeddelanden om allt från stängda skolor till kemolyckor. På displayen visas en kort text med tidsangivelse. Dosan blinkar till och det hörs en signal varje gång det kommer upp ett nytt meddelande. Är det en akut varning blinkar den rött och en speciell varningssignal ljuder.

Räddningsledaren bestämmer vilken information som ska förmedlas och till vilka. Sedan är det bara att knappa in meddelandet och sända ut till berörda abonnenter. Eftersom det går mycket snabbare att sända korta textmeddelanden över telenätet är det här en lösning som kan nå fler människor snabbare än vad till exempel CAN kan.

The Communicator

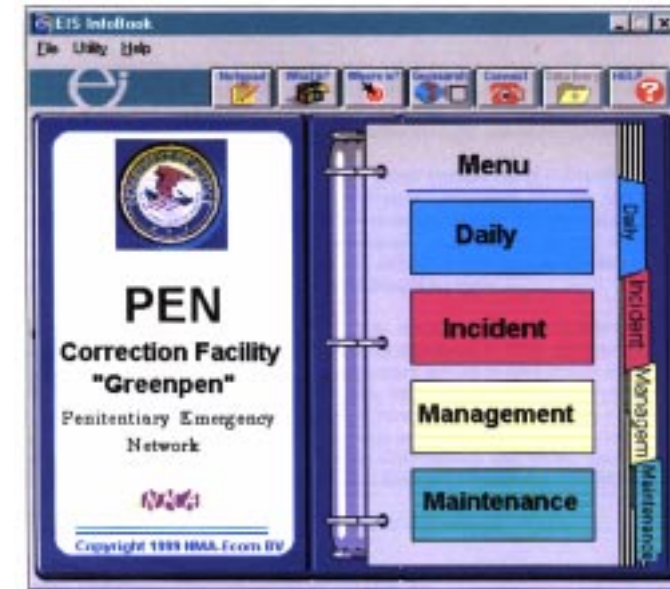
The Communicator är en programvara för både kris- och vardagskommunikation. Det här är ett system som kan användas till att varna via sirener, personsökare, mobiltelefon, fax och vanlig

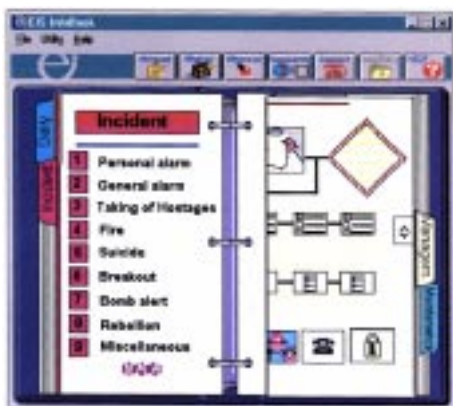

telefon. Community Notification Solutions-dosan kommer på sikt också att ingå i systemet.

The Communicator är till för automatisk förmedling av information till berörda av en kris (även räddningspersonal). Den största skillnaden mellan den här idén och det som CAN erbjuder är att här köper man systemet och sköter det själv, med CAN tecknar man avtal och sen sköter de allt. Dessutom är the Communicator ett helt system för att hantera information och krisberedskap. Företaget bakom heter Dialogics och de erbjuder även full dygnet runt support, till de som önskar.

I Canada använder sig Räddningstjänsten i delstaten Ontario, Toronto Dominion Bank, Ontario Hydro, Nova Chemical, Torontos internationella flygplats av the Communicator. I USA har man kunder inom kärnkraftindustrin, försvarsmakten (Pentagon), räddningstjänsten, flygbolag / flygplatser, kem- och oljeindustrin, hälsovård, telekommunikationsföretag, polis- och brandkår, samt dataföretag. De har även slagit sig in på den europeiska marknaden, i Holland används the Communicator av ett fängelse, en militärflygbas, hälsodepartementet, en kemfabrik samt brandkåren i en region.

The Communicator är en programvara för informationshantering. Utformningen ska göra det lätt att veta var informationen finns. I en krissituation talar programmet om för användaren vilka steg som ska tas, vilka som ska informeras och i vilken ordning.

Rulltext över kabel-TV

I Canada har de i likhet med USA ett enormt utbud av kabel-TV kanaler. Därför har Industry Canada och Environment Canada lagt ner mycket energi på att ta fram olika tekniska lösningar för att kunna nå ut till allmänheten via kabel-TV.

Det finns ingenting i kabeloperatörernas avtal som tvingar dem att lägga ut varningstexter i sina sändningar. Därför är det svårt att få till fungerande avtal med kabelkanalerna eftersom de inte måste samarbeta.

Med det system som man har försökt införa tidigare har det inte varit möjligt att utesluta de kanaler som inte vill vara med i samarbetet. Därför håller nu Environment Canada på att utveckla ett mer flexibelt system för kabel-TV. All Channel Alert (ACA) teknologin möjliggör att man utesluter vissa kanaler från systemet. Under 1997 genomfördes ett pilotprojekt i North York, Ontario där man provade att få ut vädervarningar i form av rulltext på kabel-TV med hjälp av ACA-teknologin. En opinionsundersökning efter projektet visade att allmänheten var mycket nöjd med systemet.

Weather Radio Canada

Environment Canada har en service som heter Weather Radio, det är en etersänd dataröst som hela tiden talar om de senaste väderprognoserna. Väderobservatörerna skriver in sina prognoser i en databas som sedan omvandlar texten till en röst.

Eftersom det sänds på frekvensen 165 MHz måste man ha speciella mottagare (som dock kan köpas i vanliga radioaffärer).

Men det här är ett medium som när få, enligt Environment Canadas senaste undersökning är det endast 1-2% av befolkningen som har en mottagare och lyssnar regelbundet. Mottagaren fungerar så att den sätter igång med en alarmsignal, även om den är avstängd, om det blir en allvarlig vädervarning Weather Radio sänds från 158 olika platser i Canada.

Den finns även en mottagare som heter Weather Copy och som skriver ut prognoserna istället.

Elektroniska varningsskyltar

Lake Ontario har ett opålitligt väder som ofta snabbt slår om och blir allvarligt. De som ska ge sig ut med båt på sjön via någon av sjöns många vattenkanaler passerar alltid en skylt med den senaste väderprognosen. På så vis kan man varna många människor i tid om att det är farligt väder på gång. Liknande skyltar finns även vid vissa motorvägar.

Informationslinje för vädervarningar

ATAD Network är en informationslinje dit man kan ringa och få senaste nytt om vädret. Problemet är att det bara finns 24 ingående linjer, vilket gör att det lätt blir överbelastat när man utfärdar allvarliga vädervarningar. Informationslinjen får över 50 miljoner samtal per år.

Internet

I en verklighet där allt fler människor tillbringar långa stunder av dagen uppkopplade vid sin dator är det nödvändigt att börja titta på lösningar för hur man kan nå dessa människor med varningar och information.

I Canada finns flera hemsidor på Internet där man kan få senaste nytt om väder och vädervarningar. Environment Canada för just nu diskussioner om olika tekniska lösningar på hur man ska kunna nå alla som surfar, utan att de aktivt behöver gå in på en hemsida. En idé är något som man kallar för Push Plus, det innebär att alla som är uppkopplade ska kunna få en flash när något händer. Men det krävs att man registrerar sig för tjänsten. Ännu har man inte löst frågan hur man gör om uppåt en 400.000 nätsurfare ska få meddelandet samtidigt. Det är tveksamt om systemet klarar av det idag.

Canwarn

Canwarn är ett nätverk av frivilliga väderobservatörer som åker runt och varnar allmänheten om farliga vädersituationer. De ger sig helt frivilligt in i farliga områden för att varna och hjälpa till att evakuera folk.

Sammanfattning

- Det finns inget riksomfattande system för varningar och information i Canada.
- I delstaten Alberta finns Emergency Public Warning System. Det är ett varningssystem där myndigheterna när som helst kan gå in och bryta alla radio- och TV-sändningar med ett varningsbudskap. Såväl myndigheter som medier är nöjda med systemet som har fungerat bra när det har använts på riktigt.
- Community Alert Network är ett telefonbaserat system som drivs av ett kommersiellt företag. CAN erbjuder tjänsten att informera och varna människor via telefon.
- Precis som i Sverige så finns det en rädsla för att aktivera både CAN och EPWS.
- Community Notification Solution är en dosa som kopplas till telenätet och som gör att myndigheterna kan informera och varna allmänheten med hjälp av korta textmeddelanden.
- The Communicator är en programvara som underlättar kriskommunikation.
- Med hjälp av All Channel Alert-teknologin är det möjligt att få ut information i form av rulltext på kabelkanalerna.
- Push Plus är en lösning för att varna och informera alla människor som sitter uppkopplade vid sina datorer stora delar av dagen.

Systemen och idéerna är många i Canada där krismedvetenheten är stor, framförallt vad gäller väderrelaterade katastrofer. Trots att det inte finns något landsomfattande system i likhet med vårt myndighetsmeddelande- och vma-system anser man på central nivå att det fungerar relativt väl. Det betyder inte att man har satt sig ner och är nöjda med hur det ser ut. Istället tittar man ständigt på nya lösningar och försöker hela tiden utnyttja den senaste tekniken för att förbättra möjligheterna att varna och informera allmänheten.

STORBRITANNIEN

I Sverige har myndigheterna ett informationsansvar gentemot allmänheten. Några sådana förpliktelser har inte myndigheterna i Storbritannien. Det här medför också en helt annan syn på behovet av att varna och informera allmänheten.

Storbritannien saknar helt någon form av landsomfattande varningssystem. Det finns inte heller lagar, regler, avtal eller ens ordentliga riktlinjer för hur allmänheten ska varnas i krissituationer.

Det är inte så att varningssystem helt saknas, men de som finns fungerar inte särskilt väl.

Överhuvudtaget verkar information inte vara så viktigt när man diskuterar krishantering i Storbritannien. I en nästan 60 sidor lång skrift med råd om hur man hanterar en kris ("Dealing with Disaster", utgiven av Home Office, inrikesdepartementet) tas informationsaspekten bara upp i ett enda stycke som en diskussion om hur man hanterar "trycket från medierna". Inte ett ord nämns om hur man ska varna allmänheten eller hur man kan använda medierna för att informera allmänheten.

Så här beskriver Timothy Hilgenberg på BBC:s sändningsledning situationen:

– Det stora problemet som vi ser det är att myndigheterna inte vill få ut någon information. Får vi bara den information vi behöver så kommer varningen eller informationen ut i etern. Vi har ofta svårt att få bekräftelse från dem på att det verkligen har hänt något även när vi vet att det har det.

Alan Clarke, beredskapsplanerare vid Londonpolisen, bekräftar det med följande uttalande:

– Vi vänder oss mycket sällan till dem. Vi informerar bara om vi måste. Medierna vet oftast före oss ändå om det har hänt något.

Etermedierna

Totalt finns det 232 radiostationer i Storbritannien. Förutom Public Service företaget BBC finns kommersiella radiostationer. BBC har två TV-kanaler BBC1 och BBC2, därutöver finns de kommersiella stationerna Channel Four och Channel Five samt ITV som är ett nätverk av regionala stationer.

Myndigheterna

Inrikesdepartementet Home Office har ansvaret för kris och katastrofplanering. Environment Agency verkar regionalt och har hand om miljöfrågor. Sköter översvänningsvarningar. Polisen tar ofta på sig ansvaret för att varna allmänheten.

Ingen myndighet har uttalat ansvar för varningar

Det finns ingen lag som tvingar myndigheterna att varna allmänheten, inte heller finns det några riktlinjer för vilka myndigheter som borde sköta varning och information. Istället är det upp till varje enskild myndighet vid varje enskilt tillfälle att avgöra om allmänheten ska varnas. Antingen tar myndigheten själv på sig det ansvaret eller så hoppas man på att någon annan gör det. Beredskapssamordnare Alan Clarke på Londonpolisen, menar att det enda som existerar är folkopinionen och myndigheternas ansvarskänsla. Polisen tar oftast på sig uppgiften att varna allmänheten eftersom de känner att det förväntas av dem.

Fram till 1996 brukade polisen även sköta översvänningsvarningar, något som nu Environment Agency har beslutat att ta på sitt ansvar.

”Polisen anser inte att de har något skyldighet att varna allmänheten, men de gör det oftast eftersom ingen annan gör det.”

Mike Powell, Londonpolisen

Farliga industrier

Inte ens de industrier som riskerar att orsaka farliga utsläpp har en lagstadgad skyldighet att inrätta varningssystem och detta innebär i praktiken att många är helt utan varningssystem.

Oftast har ändå fabrikena avtal med några lokala stationer om att sända varningar. Men det är inte säkert att de har avtalat med alla.

En anläggning i Coppermills utanför London har t ex bara avtal med en enda radiostation, Capital FM, om att sända varningar. En fabrik i Macclesfield har gjort upp avtal med tre olika stationer.

Two belysande exempel

För att få en bild av hur det kan fungera när det inte finns något övergripande system och när ingen egentligen har ansvar för att allmänheten varnas, ska vi titta på hur informationen till allmänheten sköttes vid två olika händelser.

Det var inte många som nåddes av de varningar som utfärdades vid de stora översvämningarna i England och Wales under 1998. En allvarlig händelse som har gjort att man har fått upp ögonen för behovet av ett fungerande och landsomfattande system för information och varningar.

Ett exempel där det existerande varningssystemet däremot fungerade är vid syrautsläppet i Runcorn 2000.

Kemutsläpp i Runcorn, Cheshire

Imperial Chemical Industries (ICI) har ett flertal industrier i Liverpoolområdet och det har vid flera tillfällen hänt att giftiga ämnen har läckt ut från fabrikena.

I början av april 2000 inträffade ett utsläpp vid fabriken i Runcorn cirka 3 mil sydöst om Liverpool. Fabriken ligger strax öster om samhället. Ett syrautsläpp resulterade i ett giftigt gasmoln som drev iväg i riktning mot centrala Runcorn.

På grund av närheten till ICI-fabriken finns sirener i Runcorn

och dessa utlöstes. Polisen ringde omedelbart till BBC som genast avbröt sina sändningar för att uppmana invånarna att gå in och stänga fönster och dörrar. Förutom att utlösa sirenerna och omedelbart meddela BBC åkte polisen omkring och ropade ut varningsmeddelandet med hjälp av megafon.

Enligt Ron Davies på BBC:s regionala trafikledning, fungerade varningen mycket bra. BBC fick informationen från polisen utan dröjsmål och kunde omedelbart varna allmänheten. De lokala kommersiella stationerna hörde BBC:s varning och gick ut med samma budskap i sina sändningar.

Ron Davies menar att folk förstår och reagerar på sirenerna eftersom det finns en stor medvetenhet om farorna med att bo intill en kemisk industri. Det här var inte första gången ett giftigt utsläpp inträffade. Under de två senaste åren har man haft tre allvarliga utsläpp som har utlöst "operation cloudburst". Detta är den allvarligaste varningsformen där man har fullt pådrag från polis och brandkår och där sirenerna används.

ICI tar också sin del av ansvaret och ser till att hålla allmänheten informerad om vilka åtgärder som ska vidtas vid eventuella olyckor. Dels delar ICI ut informationsbroschyrer till hushållen, dels annonserar de regelbundet i lokalpressen.

Ron Davies anser att det här är ett väl fungerande system där alla gör vad de ska.

Översvämningarna i England och Wales 1998

Påskan 1998 drabbades stora delar av England och Wales av översvämningar så pass allvarliga att fem människor dog. I oktober samma år drabbades Wales av ytterligare översvämningar, som resulterade i mycket omfattande materiella skador samt ett dödsfall. Många människor nåddes överhuvudtaget inte av någon varning och andra fick varningen för sent.

Det finns ett system för översvänningsvarningar

Wales drabbas ofta av översvämningar, snittet ligger enligt Environment Agency på tolv betydande översvämningar om året. För att mer effektivt kunna få ut varningar till de som hotas av en översvämning införde Environment Agency 1997 ett telefonbaserat

varningssystem, Automatic Voice Messaging System (AVM-systemet).

AVM-systemet används inte bara till att ringa upp lokalbefolkningen, det används även till att snabbt få ut meddelandet till de lokala radio- och TV-stationerna, samt till räddningsmanskaper.

Enligt Alun Williams på Environment Agency i Wales är det ett system som för det mesta fungerar väl när det handlar om mindre byar och städer med bara några tusen invånare.

Totalt innefattar systemet 6.000 abonnenter och man har investerat i tre stycken AVM-datorer utlokaliserade på olika platser i Wales. Det behövs tre system för att kunna hantera flera hotande översvämningar samtidigt, dessutom är det bra att ha en annan maskin som back-up om en havererar. Varje system har 30 utgående telefonlinjer och kan sända röst- eller faxmeddelanden till såväl vanliga telefoner som mobiler och personsökare.

Den som svarar i telefonen måste visa att denne har förstått meddelandet genom att trycka på den siffra som anges i slutet av meddelandet. Kapaciteten är 16.000 samtal i timmen för ett en minut långt meddelande.

Enligt Environment Agency lyckas över 90% av uppringningarna. Ibland har man dock problem med överbelastade linjer och datahaveri. Ofta får man starta om systemet igen, men datorn kommer ändå ihåg vilka samtal den har ringt och fortsätter då där den var.

AVM-systemet används på platser över hela Wales där översvämningensrisken är stor. Systemet har inte tillräcklig kapacitet för att klara av större områden och därför finns det 13 riskområden där man inte kan använda sig av AVM.

Ytterligare en nackdel med systemet är att det inte är flexibelt. Det går inte att varna befolkningen i ett översvämningshotat område om det handlar om en plats som man inte tidigare har ansett vara ett riskområde. AVM måste installeras i alla hushåll där

det ska kunna användas, och det är frivilligt. Något som innebär att vissa abonnenter inte varnas på grund av att de inte har velat bli anslutna till systemet. Endast 11% av de hushåll som har erbjudits anslutning till AVM-systemet har tackat ja. Alltså är det här ett system som är värdelöst för 89% av den befolkning som finns i riskområdet och där systemet finns.

Varför varnades inte befolkningen?

Vid översvämningarna 1998 nåddes majoriteten av befolkningen på de översvämningdrabbade platserna aldrig av någon varning, det framkommer i den oberoende rapport som Environment Agency beställde efter påsköversvämningarna; Easter 1998 Flood. Rapporten pekar på stora behov av att förbättra varningssystemen och rutiner för översvämning varningar i både England och Wales.

Misslyckandet förklaras med att allmänheten var för dåligt informerad om de existerande varningssystemen och hade för dåliga kunskaper om översvämningensrisken. Bristen på konsekventa och riksomfattande varningssystem ses också som en tänkbar orsak till att det inte fungerar. Dessutom utfärdades många varningar för sent och vissa fall utfärdades inga varningar alls.

Den främsta anledningen till att majoriteten av de översvämningdrabbade aldrig nåddes av någon varning är att deras byar eller städer inte hade klassats som högriskområden vad gäller översvämningar och därför hade inga varningssystem installerats. Det fanns heller ingen plan för hur varningar till allmänheten skulle gå till på de platserna.

Ingen information till riksmidierna

Environment Agency har en överenskommelse med the Met Office (motsv. SMHI) att de vidarebefordrar översvämning varningar till de lokala vädercentra som serverar de regionala och lokala radio- och TV-stationerna med väderprognoser. När det handlar om riktigt

stora och allvarliga översvämningar säger överenskommelsen att Environment Agency ska meddela detta till BBC Weather Center och International Weather Productions (för ITV). Detta gjordes inte vid påsköversvämningarna. Att varningar och information ändå gick ut i rikssändningarna berodde på att medieföretagen själva tog initiativet, eftersom det hade så pass stort nyhetsvärde. Ett tydligt exempel på den problematik som BBC:s Timothy Hilgenberg beskriver; att de brittiska myndigheterna är dåliga på att ta initiativ till att informera medierna.

Varningar ska vara högsta prioritet

När Environment Agency officiellt tog på sig ansvaret för översvämningssvarningar 1996 gjorde man upp en femårsplan för förbättringar och förändringar, en plan som nu ses över, med tanke på hur stora brister som uppdagades under 1998. I första hand letar man efter mer effektiva lösningar, dessutom måste varningssystemen omfatta fler och större områden, den riskbedömning man hade baserat sitt varningssystem på visade sig ju vara felaktig. Områden som överhuvudtaget inte ansågs ligga i ett riskområde drabbades mycket hårt. Man har nu beslutat att varningar ska vara högsta prioritet och arbetar nu efter målet att kunna utfärda översvämningssvarningar minst två timmar i förväg till alla berörda.

Kommitté ska se över frågan om varningar till allmänheten

En nationell kommitté har nu tillsatts för att se över hur man kan förbättra situationen vad gäller varningar och information till allmänheten över hela Storbritannien. Det gäller alla sorters varningar, inte bara vid översvämningar. Kommittén ska utvärdera olika system och arbetsformer. Bland annat intresserar man sig för hur man kan använda sig av media mer effektivt och hur man kan utbilda allmänheten bättre t ex vad gäller sirener och deras betydelse. Dessutom tittar man på nya tekniska lösningar och ett

förslag är på gång om att införa någon form av nationellt telefonbaserat varningssystem. Främst anser man att det kan vara ett alternativ för mindre orter med farliga industrier. Det system som det kan komma att bli fråga om kallas PWIT (Public Warning and Information by Telephone) och det är nu under utveckling.

Sammanfattning

- Det finns inget landsomfattande system för att informera och varna allmänheten i Storbritannien.
- Problemet är många gånger att myndigheterna inte vill informera medierna och genom det allmänheten.
- Vid ett utsläpp från en kemisk fabrik i Runcorn, Cheshire visade sig rutinerna för varning av allmänheten fungera bra. Polisen meddelade omedelbart BBC.
- I Wales har Environment Agency inrättat ett telefonbaserat varningssystem, tyvärr när det endast 11% av befolkningen i de områden som klassas som översvämningssbenägna.
- Under översvämningarna i England och Wales 1998 visade det sig att systemen och rutinerna för hur allmänheten skulle varnas och informeras fungerade mycket dåligt.
- En nationell kommitté har tillsatts för att se över rutinerna för varningar och information till allmänheten i Storbritannien.

”Storbritanniens varningssystem kan sammanfattas med en mening: Det finns inget strukturerat sätt att få ut varningar till allmänheten.”

Alan Clarke, beredskapssamordnare Londonpolisen

FINLAND

I Finland, precis som i Sverige, lyssnar idag många människor på kommersiella radiostationer. Enligt vår svenska lokalradiolag måste den lokala reklamradion sända varningsmeddelande när en myndighet så begär. Så långt är allting bra, problemet är bara att många av de kommersiella stationerna är obemannade stora delar av dygnet och då kan de inte sända ut något varningsmeddelande även om det händer något allvarligt som deras lyssnare behöver informeras om. I Finland har man hittat en lösning på det problemet.

Med hjälp av RDS-teknik har man utvecklat ett varningssystem för den finska lokalradion.

Skyldiga att sända nödmeddelande

Public service företaget YLE och den finländska privata lokalradion har liknande krav att sända myndighetsmeddelande som den svenska radion. YLE är skyldig att dygnet runt förmedla myndighetsmeddelande när detta är nödvändigt för att rädda eller skydda människor, egendom eller miljö. Det finska Inrikesministeriet har även ålagt public service – kanalen YLE att sända nödmeddelanden över den privata lokalradion om en myndighet begär det.

Det som kallas nödmeddelande i Finland kan närmast liknas vid det svenska VMA-systemets varningsmeddelande. Förutom nödmeddelande har vissa myndigheter även rätt att sända myndighetsinformation, i lägen när det inte är uppenbart att det föreligger ett hot om betydande skador på människor, egendom eller miljö. Exempel på vad man i Finland definierar som myndighetsinformation är meddelande om störningar i teletrafiken eller risksituationer förorsakade av skämda eller förgiftade livsmedel.

Den största skillnaden mellan det finska och det svenska systemet är att inte alla myndigheter har rätt att sända nödmeddelande eller myndighetsinformation.

Myndigheter som har rätt att begära sändning av nödmeddelande:

- > Brandmyndigheterna via nödcentraler
- > Polismyndigheten via polisens alarmeringscentraler
- > Gränsbevakningsmyndigheter via gränsbevakningens och sjöbevakningens staber
- > Strålsäkerhetscentralen via Helsingfors nödcentral

Myndigheter som har rätt att begära sändning av övrig myndighetsinformation utan krav på omedelbarhet:

- > Social- och hälsovårdsministeriet
- > Jord- och skogsbruksministeriet
- > Miljöministeriet via Helsingfors nödcentraler

Lösningen heter Radio Data System (RDS)

Att många kommersiella radiostationer inte har dygnet runt bemanning är ett problem som man i Finland har löst med RDS-teknik. Kommunikationsdepartementet har ombesörjt och bekostat att samtliga privata lokalradiostationer har fått varsin RDS-mottagare.

Med hjälp av RDS-teknik kan YLE, via en RDS-signal (PTY 3I) bryta samtliga lokalradiostationer och sända ut nödmeddelande över lokalradion. Det gäller alltså bara för nödmeddelande, inte för myndighetsinformation.

Lokalradiostationerna står själva för montering samt underhåll

av apparaterna. Inrikesministeriet kontrollerar att stationerna har gjort en korrekt installation. Systemet testas en gång om året.

I Sverige används PTY3I – signalen vid RDS-apparaturer endast för inomhusvarning i så kallade riskområden kring kärnkraftsverken.

Alla är nöjda med systemet

Finlands erfarenhet av nödmeddelande över lokalradion via RDS-mottagare är god. Samtliga parter är nöjda med systemet. Det är kostnadseffektivt och kan rädda många liv vid en allvarlig situation om det används på rätt sätt. RDS-systemet är flexibelt och har många möjligheter eftersom PTY3I signalen kan riktas och begränsas till det aktuella området som skall varnas.

Hittills har systemet aldrig använts i en verklig nödsituation. Tiina Peltola-Lampi på det finska inrikesministeriet berättar att precis som i Sverige finns en spärr att utlösa ett så kraftigt larm som ett varningsmeddelande/nödmeddelande över radion. Hon anser att det borde ha använts vid två tillfällen, det allvarligaste tillfället då det borde ha använts var vid en skogsbrand där människor behövde evakueras.

Sammanfattning

- > Finland har liknande lagar och avtal som de vi har i Sverige.
- > Problemet med att många kommersiella radiostationer inte har bemanning dygnet runt, och således inte kan sända ett nödmeddelande, har man löst genom att installera RDS-mottagare hos radiostationerna.
- > Alla är nöjda med systemet men, det har ännu inte använts på riktigt. Precis som i Sverige och Canada finns här en rädsla för att använda systemet.

SLUTORD

I Sverige har vi ett system som skulle kunna vara mycket kraftfullt. Tyvärr utnyttjas det inte till fullo. Det här beror främst på att kunskaperna bland de som har rätt att begära myndighetsmeddelande och VMA är alldeles för dåliga. Men frågan är om man kan lasta dem för det. När inte formuleringarna i avtalen är konsekventa är det inte lätt att vara säker på vad som gäller. Det här ställer till problem eftersom ett system måste vara enhetligt för att bli begripligt. Ett obegripligt system fungerar tyvärr inte som det ska.

Jag hoppas att den här rapporten har visat att det finns många bra idéer och lösningar utomlands som vi kan dra lärdom av. Men det räcker inte med bra idéer. Många gånger kan det krävas eldsjälar som Herb Presley i Edmonton för att få till stånd en fungerande lösning. Trots avsaknaden av lagar och avtal som tvingar medierna att samarbeta i Canada, lyckades ändå han få samtliga etermedieföretag att gå med på ett system där de när som helst kan få sina sändningar avbrutna av en myndighetsperson.

Till sist vill jag understryka att ett system kan vara precis hur bra som helst, det är ändå helt värdelöst om det är krångligt, om kunskaperna om det är för dåliga och om ingen vågar använda det. Därför är det i den änden man måste börja; göra systemet begripligt för dem som ska använda det. Tröskeln när det gäller att gå ut och informera i radio och TV är tillräckligt hög ändå.

Intervjupersoner

Sverige:

Göran Krantz, säkerhetschef, sos Alarm

Malin Modh, handläggare informationsberedskap/medier,
Styrelsen för psykologiskt försvar

Mats Oscarsson, informationschef, Statens Räddningsverk

Håkan Pettersson, chef för Sändningsledningen på Sveriges Radio

Canada:

Tony Chir, Environment Canada

Larry King, Engineering Supervisor, cku Radio, Edmonton

John Kløver, Emergency Telecommunications Program Officer, Industry Canada

Kathleen McCrea, Industry Canada

Diana Parker, General Manager, Ethnic fm, Edmonton

Herb Presley, Disaster Services Officer, Disaster Services – Alberta Municipal Affairs

Yvon Trudel, Industry Canada

David J. Walters, Crisis Management Specialists Incorporated

Wendy Wu, Radio Inspector – Alberta, Industry Canada

Storbritannien:

Alan Clarke, Contingency Planning Officer, British Transport Police, London

Ron Davies, bbc Travel News, Merseyside

Timothy Hilgenberg, Assistant Manager, bbc Travel News, London

Mike Powell, Area Contingency Planning Officer, British Transport Police, London

Tony Thompson, Superintendent – Operations Support, British Transport Police, London

Alun Williams, Emergencies Officer, Environment Agency, Wales

Finland:

Tiina Peltola-Lampi, Ministerial Adviser, Ministry of the Interior

Heikki Wahlros, stationschef NRJ, Finland

Litteraturlista:

Ammoniakolyckan i Kävlinge, Gunilla Jarlbro, Helena Sandberg och Lars Palm,
Styrelsen för Psykologiskt Försvar, Stockholm 1997

Dealing with disaster, Home Office, Storbritannien

Easter 1998 floods – Report by the Independent Review Team to the Board of the Environment Agency, Peter Bye, Michael Horner,
Environment Agency, Storbritannien 1998

Emergency broadcasting in Canada, Communications Canada (nuvarande Industry Canada), Canada, 1993

Fredag den 13:e – En studie av FOA:s kris- och informationsberedskap med anledning av gasolyckan på Tegeluodsvägen i Stockholm i februari 1998, Kerstin Castenfors och Paula Stenström, Försvarets Forsknings Anstalt, Stockholm 1998
Gasolyckan i Borlänge, Lars Nord, Styrelsen för Psykologiskt Försvar, Stockholm 1998

Guidance for flood warnings codes for England and Wales,
Environment Agency, Storbritannien, 2000

Public Information and Warnings,
Mike Powell, University of Hertfordshire, Storbritannien, 1999

Snökaoset runt Gävle,
Love Hedman, Styrelsen för Psykologiskt Försvar, Stockholm, 1999

Hemsidor:

Community Alert Network

www.can-intl.com/home.htm

Emergency Public Warnings System, Alberta, Canada

www.tu.gov.ab.ca/Dis_Serv/dis018.htm

Industry Canada

<http://strategis.ic.gc.ca/engdoc/main.html>

Telcordia, Community Notification Solution

www.telcordia.com/resources/disaster/notify/index.html

All Channel Alert

www.allchannelalert.com/pages/english/home_en.html

Environment Agency

www.environment.agency.wales.gov.uk/english/october_floods/intro.htm

Environment Canada

www.ec.gc.ca/envhome.html

Weather Office / Environment Canada

www.weatheroffice.com

Radio- och TV-lag (1996:844)

3 kap. Sändningar med tillstånd av regeringen

1 § Sändningstillstånd som meddelas av regeringen får förenas med villkor som innebär att sändningsrätten skall utövas opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda i ljudradion och televisionen.

Ett sändningstillstånd får därutöver förenas med villkor som anges i 2 och 3 §§ samt 4 § andra stycket.

2 § Villkor för sändningstillstånd får även avse skyldighet att

1. sända program till hela landet eller till en viss del av landet,
2. sända under en viss minsta tid,
3. samtidigt sända ett visst minsta antal program i varje område,
4. bereda utrymme för sändningar som är särskilt anpassade för syn- eller hörselskadade enligt 2 kap. 1 § andra stycket,
5. utforma sändningar på ett sådant sätt att de blir tillgängliga för funktionshindrade,
6. bereda utrymme för sändningar som sker med stöd av tillstånd av regeringen,
7. använda en viss sändningsteknik samt samverka med andra tillståndshavare i tekniska frågor,
8. använda vissa radiosändare,
9. ta hänsyn till ljudradions och televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen,
10. iaktta bestämmelsen i 6 kap. 3 § första stycket om beriktigande även i fråga om ljudradion,
11. sända genmälen,
12. i programverksamheten respektera den enskildes privatliv,
13. sända ett mångsidigt programutbud,
14. regionalt sända och producera program,
15. **kostnadsfritt sända meddelanden som är av vikt för allmänheten om en myndighet begär det,**
16. till Granskningsnämnden för radio och TV lämna uppgifter som är nödvändiga för nämndens bedömning om sända program stämmer överens med de villkor som har meddelats enligt denna lag,
17. utforma sändningarna på ett sådant sätt att de inte endast kan tas emot av en begränsad del av allmänheten i sändningsområdet, och
18. utarbeta en beredningsplan för verksamheten under höjd beredskap och vid svåra påfrestningar på samhället i fred samt lämna planen till regeringen och till den myndighet som regeringen bestämmer. Lag (1998:1713).

Regeringens sändningstillstånd för SR, SVT samt TV4 är förenat med följande villkor:

Sändningstillstånd för Sveriges Radio:

21 § SR skall kostnadsfritt sända meddelanden som är av vikt för allmänheten om en myndighet begär det. SR skall tillse att meddelandet ges en lämplig utformning och att det inte genom sin omfattning eller på annat sätt inverkar menligt på programverksamheten.

Sändningstillstånd för Sveriges Television:

19 § SVT skall kostnadsfritt sända meddelanden som är av vikt för allmänheten om en myndighet begär det. SVT skall tillse att meddelandet ges en lämplig utformning och att det inte genom sin omfattning eller på annat sätt inverkar menligt på programverksamheten.

Sändningstillstånd för TV4:

11 § TV 4 skall i nödsituationer kostnadsfritt sända meddelanden som är av vikt för allmänheten om en myndighet begär det. TV4 skall därutöver sända VMA-meddelanden enligt de närmare anvisningar som finns i den till tillståndet bifogade bilaga 1.

bilaga 1 är en överenskommelse mellan Räddningsverket och TV4 beträffande VMA; (viktigt meddelande till allmänheten) Se sid 68.

Lokalradiolag (1993:120)

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller föreskrifter om lokalradio. Vad som avses med lokalradio framgår av 5 kap. 1 § radio- och TV-lagen (1996:844). Lag (1996:857).

2 § har upphävts genom lag (1996:857).

3 § har upphävts genom lag (1996:857).

Sändningarnas innehåll

22 § Under minst en tredjedel av sändningstiden varje dygn skall sådana program sändas som framställts särskilt för den egna verksamheten.

De sändningar som tillståndshavaren svarar för skall ha en egen beteckning. Denna skall anges minst en gång varje sändningstimme.

23 § Varningsmeddelanden som är av vikt för allmänheten och som skall skydda människor, egendom eller miljö skall sändas kostnadsfritt, om en myndighet begär det. Lag (1997:922).

1993:120

Denna lag träder i kraft den 1 april 1993.

Den myndighet som regeringen bestämmer får dock dessförinnan vidta de åtgärder som behövs för att beslut om tillstånd skall kunna meddelas omedelbart sedan lagen trätt i kraft.

Intill utgången av mars 1994 får Styrelsen för lokalradiotillstånd, på tillståndshavarens begäran, besluta att ett tillstånd skall börja löpa vid en senare tidpunkt än vad som angivits i kungörelse av sändningstillståndet, dock högst tre månader senare.

1996:857

Denna lag träder i kraft den 1 december 1996. Bestämmelsen i 39 § i sin nya lydelse tillämpas inte i de fall där det första beslutet i ärendet fattats dessförinnan.

(Utdrag ur lag)

VMA-överenskommelse

Överenskommelse mellan Radioutgivareföreningen, SOS Alarm AB och Statens räddningsverk, nedan kallat Räddningsverket, angående varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten, VMA.

§1 Denna överenskommelse gäller för utsändning i privat lokalradio av myndighetsmeddelande för varning av allmänheten vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön.

§2 Utsändning av myndighetsmeddelande för varning av allmänheten skall ske i enlighet med gällande radiolag, lokalradiolag och yttrandefrihetsgrundlag. Den av programföretagen förordnade programutgivaren är enligt yttrandefrihetsgrundlagen ansvarig för myndighetsmeddelandets form och innehåll.

Den som begär utsändning av myndighetsmeddelande ansvarar för att uppgifter som lämnas som grund för meddelandet är riktiga.

§3 Utsändning av myndighetsmeddelande i radio för varning av allmänheten skall ske på begäran av statlig eller kommunal räddningsledare (enligt §31 räddningstjänstlagen) eller av annan myndighet eller företag, som bestäms av Räddningsverket (enligt bilaga).

§4 Begäran om utsändning av myndighetsmeddelandet i radio och television görs till Sveriges Radios jourhavande sändningsledare i Stockholm. Denna begäran förmedlas av SOS Alarm ABs regionala centraler enligt särskild överenskommelse 1994-09-23 mellan Sveriges Radio AB och SOS Alarm AB.

Jourhavande sändningsledare förmedlar begäran om myndighetsmeddelande till Sveriges Radios lokala kanaler, Sveriges Televisions kanaler, SVT Text, TV4 och de privata lokalradio-stationerna.

Begäran om utsändning av myndighetsmeddelande i radio kan också göras direkt till aktuell privat lokalradio via SOS Alarm ABs regionala centraler.

§5 Varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten, VMA, innebär att myndighetsmeddelanden för varseblivning och vägledning utsänds i radio och television enligt följande:

1. Varningsmeddelande utsänds omedelbart på begäran av behörig räddningsledare eller myndighet och företag i situationer då omedelbar risk bedöms föreligga för skada på liv, egendom eller i miljön.
2. Informationsmeddelande utsänds, dock utan krav på omedelbarhet, på begäran av behörig räddningsledare eller myndighet och företag för att förebygga och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön.

§6 Varningsmeddelande sänds i akuta situationer över aktuell privat lokalradio när den ligger i sändning. Meddelandet skall, om inget annat anges, upprepas efter 2 - 5 minuter och hänvisning för vidare information sker till Sveriges Radios lokalkanal i aktuellt område.

Informationsmeddelande sänds vid behov över aktuell privat lokalradio när den ligger i sändning. Upprepning sker efter 5 - 10 minuter och hänvisning för vidare information genomförs som vid varningsmeddelande.

§7 Begäran om utsändning av meddelande med innebörd att överhängande fara för

olyckshändelse inte längre föreligger skall göras av den som ursprungligen begärt sändning inom ramen för varnings- och informationssystemet VMA. Sådant meddelande sänds i privata lokalradiokanaler som är lämpliga i den aktuella situationen.

§8 Räddningsverket skall verka för att räddningstjänstmyndigheter och andra så långt möjligt förbereder myndighetsmeddelanden inom ramen för varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA).

§9 SOS Alarm AB svarar för att de regionala centralerna informeras om denna överenskommelse och att respektive central tar kontakt med berörda radiostationer för att gemensamt klara ut förutsättningar, lämpliga kontaktvägar och rutiner.

§10 Radioutgivareföreningen skall verka för att programbolag och radiostationer informeras om denna överenskommelse och att respektive radiostation tar kontakt med SOS Alarm ABs regionala centraler.

§11 Denna överenskommelse träder i kraft 1998-10-01 och ersätter den tidigare överenskommelsen mellan Radioutgivareföreningen, SOS Alarm AB och Räddningsverket av den 10 oktober 1996, som härmed upphör att gälla.

VMA-överenskommelse

Överenskommelse mellan programbolagen Sveriges Radio AB och Sveriges Television AB, nedan kallade programbolagen, samt Statens räddningsverk, nedan kallat Räddningsverket, angående varnings- och informationssystemet **VIKTIGT MEDDELANDE TILL**

ALLMÄNHETEN

§1 Denna överenskommelse gäller för utsändning av myndighetsmeddelande för varning av allmänheten vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön.

§2 Utsändning av myndighetsmeddelande för varning av allmänheten skall ske i enlighet med gällande radio- och TV-lag, yttrandefrihetsgrundlag och programbolagens sändningstillstånd. I enlighet med bolagens tillägsbestämmelser av den 18 december 1997 till bolagens sändningstillstånd skall "reglerna som gäller under fredstid vara vägledande även under höjd beredskap och vid svåra påfrestningar på samhället i fred."

Den som begär utsändning av myndighetsmeddelande ansvarar för att uppgifter som lämnas som grund för meddelandet är riktiga.

Den av programbolagen i enlighet med yttrandefrihetsgrundlagen förordnade ansvarige utgivaren ansvarar för innehållet i det sända myndighetsmeddelandet. Programbolagen skall tillse att meddelandet ges en lämplig utformning och att det inte genom sin omfattning eller på annat sätt inverkar menligt på programverksamheten.

§3 Utsändning av myndighetsmeddelande i radio och television för varning av allmänheten skall ske på begäran av statlig eller kommunal räddningsledare (enligt §31 räddningstjänstlagen) eller av annan myndighet eller företag, som bestäms av Räddningsverket.

§4 Begäran om utsändning av myndighetsmeddelande i radio och television görs till Sveriges Radios jourhavande sändningsledare i Stockholm. Denna begäran förmedlas av SOS Alarm ABs regionala centraler enligt särskild överenskommelse 1994-09-23 mellan Sveriges Radio AB och SOS Alarm AB.

Jourhavande sändningsledare förmedlar begäran om myndighetsmeddelande till Sveriges Radios lokala kanaler, Sveriges Televisions kanaler, SVT Text och till TV 4.

§5 Varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten, VMA, innebär att myndighetsmeddelanden för varseblivning och vägledning utsänds i radio och television enligt följande:

1. Varningsmeddelande utsänds omedelbart på begäran av behörig räddningsledare eller myndighet och företag (enligt bilaga) i situationer då omedelbar risk bedöms föreligga för skada på liv, egendom eller i miljön.
2. Informationsmeddelande utsänds, dock utan krav på omedelbarhet, på begäran av behörig räddningsledare eller myndighet och företag (enligt bilaga) för att förebygga och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön.

§6 Varningsmeddelande sänds i akuta situationer över Sveriges Radios rikskanaler och berörd lokalkanal när den ligger i sändning samt i Sveriges Televisions samtliga kanaler. Meddelandet skall, om inget annat anges, upprepas efter 2 - 5 minuter och hänvisning för vidare information sker till Sveriges Radios lokalkanal i aktuellt område.

Informationsmeddelande sänds vid behov över Sveriges Radios och Sveriges Televisions samtliga kanaler. Uppprepning sker efter 5 - 10 minuter och hänvisning för vidare information genomförs som vid varningsmeddelande.

§7 Begäran om utsändning av meddelande med innebörd att överhängande fara för olyckshändelse inte längre föreligger skall göras av den som ursprungligen begärt sändning inom ramen för varnings- och informationssystemet VMA. Sådant meddelande sänds i de Sveriges Radios och Sveriges Televisions kanaler som är lämpliga i den aktuella situationen.

§8 Räddningsverket skall verka för att räddningstjänstmyndigheter och andra så långt möjligt förbereder myndighetsmeddelanden inom ramen för varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA).

Programbolagen utfärdar för företagen gällande instruktioner för sändning av varnings- och informationsmeddelanden till allmänheten.

Programbolagen och Räddningsverket samverkar vid utformning av regler och rutiner inom VMA-systemet samt vid behov t ex vid utformning av förberedda meddelanden.

§9 Räddningsverket ansvarar för att berörda förutom programbolagen erhåller utbildning, information och övning rörande varnings- och informationssystemet VMA.

Programbolagen ansvarar för motsvarande utbildning av den egna organisationen.

Parterna samverkar vid planläggning av ovanstående utbildnings- och övningsverksamhet. Kostnader för utbildning, information och övning betalas av respektive part i enlighet med den ansvarsfördelning som redovisats ovan.

§10 Enligt särskilt serviceavtal mellan Sveriges Radio och Sveriges Television och mellan Sveriges Radio och Teracom Svensk Rundradio har Sveriges Radio huvudansvaret för systemet VMA gällande mottagande och förmedling av meddelanden, kontakter med Statens räddningsverk och SOS Alarm AB för samordning av instruktioner, utbildning, utveckling och etablering av tekniska system (t ex RDS) samt övning.

§11 Denna överenskommelse träder i kraft den 1 juni 1998 och ersätter den tidigare överenskommelsen mellan programbolagen och Räddningsverket rörande varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA) av den 15 september 1995, som därmed upphör att gälla.

VMA-överenskommelse

Överenskommelse mellan programbolaget TV4 AB och Statens räddningsverk, nedan kallat Räddningsverket, angående varnings- och informationssystemet **VIKTIGT MEDDELANDE TILL ALLMÄNHETEN**.

§ 1 Denna överenskommelse gäller för utsändning av myndighetsmeddelande för varning av allmänheten vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att hindra och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön.

§ 2 Utsändning av myndighetsmeddelande för varning av allmänheten skall ske i enlighet med gällande radio- och TV-lag, yttrandefrihetsgrundlag och programbolagets sändningstillstånd.

Den som begär utsändning av myndighetsmeddelande ansvarar för att uppgifter som lämnas som grund för meddelandet är riktiga.

Den av programbolaget i enlighet med yttrandefrihetsgrundlagen förordnade ansvarige utgivaren ansvarar för innehållet i det sända meddelandet. Programbolaget skall tillse att meddelandet ges en lämplig utformning och att det inte genom sin omfattning eller på annat sätt inverkar menligt på programverksamheten.

§ 3 Utsändning av myndighetsmeddelande i television för varning av allmänheten skall ske på begäran av statlig eller kommunal räddningsledare (enligt §31 räddningstjänstlagen) eller av annan myndighet eller företag, som bestäms av Räddningsverket.

§ 4 Begäran om utsändning av myndighetsmeddelande förmedlas till TV4 AB av Sveriges Radio ABs sändningsledning. Begäran förmedlas av SOS Alarm ABs regionala centraler enligt särskild överenskommelse 1994-09-23 mellan Sveriges Radio AB och SOS Alarm AB.

§ 5 Varnings- och informationssystemet Viktigt meddelande till allmänheten, VMA, innebär att myndighetsmeddelanden för varselgivning och vägledning utsänds i TV4 enligt följande: Varningsmeddelande utsänds omedelbart på begäran av behörig räddningsledare eller myndighet och företag (enligt bilaga) i situationer då omedelbar risk bedöms föreligga för skada på liv, egendom eller i miljön.

Informationsmeddelande utsänds, dock utan krav på omedelbarhet, på begäran av behörig räddningsledare eller myndighet eller företag (enligt bilaga) för att förebygga och begränsa skador på människor eller egendom eller i miljön.

§ 6 Varningsmeddelande sänds i akuta situationer i TV4. Meddelandet skall, om inget annat anger, upprepas efter 2 - 5 minuter och hänvisning för vidare information görs till Sveriges Radios lokalkanal i aktuellt område.

Informationsmeddelande sänds vid behov i TV4. Uppprepning sker efter 5 - 10 minuter och hänvisning för vidare information genomförs som vid varningsmeddelande.

§ 7 Begäran om utsändning av meddelande med innebörd att överhängande fara för olyckshändelse inte längre föreligger skall göras av den som ursprungligen begärt sändning inom ramen för varnings- och informationssystemet VMA. Sådant meddelande sänds i de radio- och TV-kanaler som är lämpade i den aktuella situationen och på ett sådant sätt att minsta störningar uppstår i programverksamheten.

§ 8 Räddningsverket skall verka för att räddningstjänstmyndigheter och andra så långt

möjligt förbereder myndighetsmeddelanden inom ramen för varnings- och informationssystemet VMA.

TV4 AB utfärdar för bolaget gällande instruktioner för sändning av varnings- och informationsmeddelande till allmänheten. TV4 AB skall verka för att de lokala stationerna agerar i enlighet med avtalet.

Räddningsverket och TV4 AB samverkar vid utformning av regler och rutiner inom varnings- och informationssystemet samt vid behov t ex vid utformning av förberedda meddelanden.

§ 9 Räddningsverket ansvarar för att berörda, förutom programbolaget, erhåller utbildning, övning och information rörande VMA.

TV4 ansvarar för motsvarande utbildning av den egna organisationen.

Parterna samverkar vid planläggning av ovanstående utbildnings- och övningsverksamhet. Kostnader för utbildning, information och övning betalas av respektive part i enlighet med den ansvarsfördelning som redovisats ovan.

Denna överenskommelse träder i kraft den 15 januari 1999 och ersätter den tidigare överenskommelsen mellan TV4 AB och Räddningsverket rörande varnings- och informationssystemet Viktigt Meddelande till Allmänheten (VMA) av den 20 januari 1993.

Överenskommelsen gäller tills vidare, dock längst till 2001-12-31.

